

De Stem van de St(r)aat

Joris Verhulst en Stefaan Walgrave

SAMENVATTING VAN

Walgrave, S. en Verhulst, J. (2009). Government Stance and Internal Diversity of Protest. *Social Forces*, -87, 3, 1355-1387.

Op 15 februari 2003, een goede maand voor de invasie van Irak zou plaatsvinden, vond een wereldwijde golf van protest tegen de op handen zijnde oorlog plaats. Op deze ene dag kwamen in meer dan zeshonderd steden over de hele wereld tien tot vijftien miljoen mensen op straat om hun verzet tegen de oorlog duidelijk te maken. Het was de grootste, globale dag van protest die ooit plaatsvond. Niet alleen de ontzagwekkende omvang van deze protestgolf deed iedereen met open mond toekijken, maar ook de diversiteit van de deelnemers was schijnbaar ongezien. Dagbladen over de hele wereld schreven over de unieke combinaties van ‘mensen van alle leeftijden en alle beroepen’, ‘barbiepoppen, dokters, advocaten, studenten, boeren en werklozen’, en ‘dure designermantels schouder aan schouder met afgedragen parka’s’. Toch waren er ook verschillen tussen de demonstraties in de diverse landen. In de VS ging het om de grootste betogingen sinds de Vietnamoorlog; op Europese bodem braken ze in sommige landen alle voorgaande records, met 2 miljoen betogers in Madrid, en zelfs meer nog in Rome. Maar in een heleboel andere (Europese) landen, zoals Neder-

land, België en Frankrijk waren de betogingen niet zo uitzonderlijk van omvang, of zelfs veel kleiner dan vroeger.

De buitengewone omvang, de schijnbaar enorme diversiteit, maar ook de nationale verschillen, maken van dit antioorlogsprotest een unieke case om onze onderzoeksvraag te bestuderen. Deze vraag is, heel eenvoudig gesteld: trekt protest over eenzelfde thema, in verschillende landen eenzelfde soort mensen aan of niet? En zo niet, wat bepaalt dan de verschillen? Voor een antwoord op deze vraag bieden de klassieke contextuele variabelen, zoals, bijvoorbeeld, gesuggereerd door de klassieke theorie van de politieke opportuniteitsstructuren, weinig houvast. Om concrete betogingen, hun samenstelling en eigenschappen te begrijpen, is het veel nuttiger om te gaan kijken naar dynamische en ‘issuespecifieke’ contexten, zoals bijvoorbeeld de standpunten van regering en publieke opinie over het protestthema. Uitgangspunt van deze studie is dan ook of en in welke mate de samenstelling van politieke protestacties bepaald wordt door het standpunt van regering en oppositie over het protestthema. We vragen ons meer bepaald af in hoeverre en op welke

manier die standpunten een invloed hebben op de *interne diversiteit* van protestacties, dat is de verscheidenheid van de betogers *binnen* dezelfde betoging (socio-demografische kenmerken, attitudes en gedrag). Nog anders gesteld: in hoeverre bepalen specifieke standpunten van de overheid en het daaraan gerelateerde mobilisatieklimaat of de deelnemers aan protest meer of minder een afspiegeling van de bevolking zijn?

Om deze vraag aan te pakken, gebruiken we dus de unieke case van de globale protestgolf tegen de oorlog van 15 februari 2003. Op diezelfde vijftiende februari 2003 hebben onderzoekers uit acht landen een steekproef van deelnemers aan die betogingen op systematische wijze geïnterviewd. In totaal werden 6.753 respondenten bevestigd; de gemiddelde respons (postenquête) lag erg hoog, met gemiddeld meer dan één op twee teruggestuurde vragenlijsten. De landen waar dit onderzoek gevoerd is, waren: de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Spanje, Italië, Nederland, Zwitserland, België en Duitsland. In deze acht landen hadden de regeringen een soms erg verschillende houding tegenover de oorlog in Irak. In sommige landen nam de regering het initiatief voor de oorlog (VS, VK), andere landen wilden participeren en steunden de oorlog (SP, IT, NL), nog andere waren stilzwijgend afkeurend (ZW) of kanten zich zelfs openlijk tegen de oorlog (BE, DU).

Hebben deze verschillende regeringsstandpunten invloed op het type mensen dat in de antioorlogsprotesten de straat op trok, en zo ja, hoe dan? We onderzoeken dit door na te gaan in hoeverre de verschillende groepen nationale betogers ge-

lijken op hun respectievelijke bevolkingen (relatieve interne diversiteit). Elke variabele uit ons bestand met betogers wordt dus vergeleken met dezelfde variabele in de bevolking in haar geheel.

De resultaten wijzen allemaal sterk in dezelfde richting. De positie die overheden innemen over het thema waarrond betoogd wordt, heeft een grote invloed op wie er op die betogingen komt opdagen. Deelnemen aan protest is voor een potentiële deelnemer een kwestie van het overwinnen van een aantal cognitieve, sociale en praktische barrières; de positie van de overheid kan zulke barrières opwerpen of wegwerken. Concreet: hoe meer de regeringen in de acht landen de oorlog verwierpen, hoe meer het protest tegen de oorlog in dat land een divers publiek op straat bracht. Hetzelfde vinden we wat betreft de interactie tussen de publieke opinie over het protestissue en de interne diversiteit van het protest: hoe meer de publieke opinie binnen een land tegen de oorlog was, hoe meer divers het protestpubliek. Daarenboven is er een sterke en significante correlatie tussen beide onafhankelijke variabelen, de standpunten van overheid en publieke opinie. Daar komt nog een derde verklarende variabele bij: de mobilisatiekanalen via dewelke de betogers gemobiliseerd zijn. Hoe meer overheid en publieke opinie oorlog tegenstaan, hoe meer mensen via open kanalen (massamedia; informele netwerken van familie, vrienden, enzovoort) gemobiliseerd worden voor protest. Omgekeerd, hoe meer overheid en publieke opinie voor oorlog zijn, hoe meer mobilisatie meer 'gesloten' plaatsvindt, binnen de beperktere kringen van formele, organisatorische netwerken en informatiekkanalen.

DE STEM VAN DE ST(R)AAT

De acht landen bevinden zich dus op een schaal van twee uiterste *mobilisatieklimaten*, die protestdiversiteit bevorderen of verhinderen. In een faciliterend protestklimaat zijn overheid en publieke opinie tegen de oorlog. Aldus verkleint ook een aantal sociale en praktische barrières voor protestparticipatie, waardoor mensen veeleer via informele netwerken zullen participeren. De mediaberichtgeving volgt de houding van overheid en publieke opinie tegen oorlog, waardoor vele mensen ook via dit bij uitstek open mobilisatiekanaal gemobiliseerd worden. Op die manier leidt een faciliterend mobilisatieklimaat tot een divers protestpubliek.

In een repressief of ontradend protestklimaat moeten de betogers opboksen

tegen de standpunten van overheid en publieke opinie, en tegen de gangbare toon in de media. Zodoende wordt mobilisatie voor protest dan ook meer een zaak van organisaties en hun mobilisatienetwerken, waardoor meteen een heel specifiek publiek wordt aangeboord dat al over bepaalde attitudes beschikt dat protest bevordert, en dat al meer ervaring heeft in protest. Dat is ook nodig, want de sociale en repressieve barrières zijn in een dergelijk mobilisatieklimaat een heel stuk hoger. Op deze manier leiden repressieve protestklimaten dus tot weinig diverse protestpublieken, en zullen meer de 'usual suspect' of de ervaren activisten de straat op trekken.